Archive of SID

مطالعات فقه اقتصادی
Economic Jurisprudence Studies

Investigating the role and function of credit cards in banking system in Iran

Yazdan Gudarzi Farahani[1*], Omidali Adeli[2]

1. Assistant Professor Department of Islamic Economics, Faculty of Economics and Management, Qom University, Qom, Iran.
2. Assistant Professor Department of Islamic Economics, Faculty of Economics and Management, Qom University, Qom, Iran.

ARTICLE INFORMATION

Article Type: Original Research

Pages: 201-216

Article history:

Received: 15 Jan 2022

Edition: 7 Mar 2022

Accepted: 9 May 2022

Published online: 25 Jun 2022

Keywords:

Credit Card, Interest-Free Banking, Banking System, Electronic Banking

Corresponding Author:
Yazdan Gudarzi Farahani
Address:
Department of Islamic Economics, Faculty of Economics and Management, Qom University, Qom, Iran.
Orchid Code:
0000-0002-7895-4782
Tel:
09127535246
Email:
yazdan.gudarzi@qom.ac.ir

ABSTRACT

Background and Aim: The purpose of this paper was to investigate the role and function of credit cards in interest-free banking in Iran. Credit card speeds up receipts and payments through electronic banking leading to improved banking performance. Given that the main origins of credit cards are capitalist economies, they need to examine their performance and the legal rules that govern them.

Materials and Methods: In this study, statistical data collected from 40 experts in banking issues in 2020 was analyzed using a designed questionnaire. In order to investigate the performance of credit cards in the country's banking system, factor analysis method and regression model was used to extract the basic components.

Ethical considerations: In all stages of writing this research, while respecting the originality of the texts, honesty in fidelity has been observed.

Results: The results of this study indicate the high impact of bank card satisfaction index and familiarity with the functions of credit cards in the operation and use of credit cards in the country's banking system. The results of this study also showed that the bank's efforts to use efficient equipment, provide new banking services in a wider range of banks, improve the required infrastructure of electronic banking and pay attention to the wishes and preferences of customers can increase the level of satisfaction.

Conclusion: Based on the results of this study, it is stated that the proper functioning of credit cards in the country's banking system requires legal rules appropriate to interest-free banking.

Cite this article as: Gudarzi Farahani Y, Adeli O. Investigating the role and function of credit cards in banking system in Iran. *Economic Jurisprudence Studies*. 2022; 4(2):201-216.

This open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution NonCommercial 4.0 License (CC BY-NC 4.0).

www.SID.ir

Archive of SID

مطالعات فقه اقتصادی
Economic Jurisprudence Studies

فصلنامه مطالعات فقه اقتصادی، دوره چهارم، شماره دوم، تابستان ۱۴۰۱

بررسی نقش و عملکرد کارت‌های اعتباری در بانکداری بدون ربا در ایران

یزدان گودرزی فراهانی[۱*]، امیدعلی عادلی[۲]

۱. استادیار گروه اقتصاد اسلامی، دانشکده اقتصاد و مدیریت، دانشگاه قم، قم، ایران.

۲. استادیار گروه اقتصاد اسلامی، دانشکده اقتصاد و مدیریت، دانشگاه قم، قم، ایران.

اطلاعات مقاله

نوع مقاله: پژوهشی

صفحات: ۲۰۱-۲۱۶

سابقه مقاله:

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۱۰/۲۵

تاریخ اصلاح: ۱۴۰۰/۱۲/۱۶

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۲/۱۹

تاریخ انتشار: ۱۴۰۱/۰۴/۰۴

واژگان کلیدی:

کارت اعتباری، بانکداری بدون ربا، سیستم بانکی، بانکداری الکترونیک.

نویسنده مسوول:

یزدان گودرزی فراهانی

آدرس پستی:

ایران، قم، دانشگاه قم، دانشکده اقتصاد و مدیریت، گروه اقتصاد اسلامی.

تلفن:

۰۹۱۲۷۵۳۵۲۴۶

کد ارکید:

0000-0002-7895-4782

پست الکترونیک:

yazdan.gudarzi@qom.ac.ir

چکیده

زمینه و هدف: هدف این پژوهش بررسی نقش و عملکرد کارت‌های اعتباری در بانکداری بدون ربا در ایران بود. کارت اعتباری منجر بر تسریع در دریافت‌ها و پرداخت‌ها از راه بانکداری الکترونیکی منجر به بهبود در عملکرد نظام بانکی می‌شود. با توجه به اینکه خاستگاه اصلی کارت‌های اعتباری اقتصادهای سرمایه‌داری است، نیازمند بررسی عملکرد آنها و قواعد حقوقی حاکم بر آنها است.

مواد و روش‌ها: در این پژوهش اطلاعات آماری گردآوری شده از ۴۰ کارشناس و خبره مسائل بانکی در سال ۱۴۰۰ با استفاده از پرسشنامه طراحی شده مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. به منظور بررسی عملکرد کارت‌های اعتباری در سیستم بانکی کشور از روش تحلیل عاملی و مدل رگرسیونی به منظور استخراج مولفه‌های اساسی استفاده گردید.

ملاحظات اخلاقی: در تمامی مراحل نگارش این پژوهش، ضمن رعایت اصالت متون، صداقت در امانتداری رعایت شده است.

یافته‌ها: نتایج بدست آمده از این پژوهش بیانگر تأثیر بالای شاخص رضایتمندی از کارت‌های بانکی و آشنایی با کارکردهای کارت‌های اعتباری در کارکرد و استفاده از کارت‌های اعتباری در سیستم بانکی کشور است. همچنین نتایج این پژوهش نشان داد تلاش بانک در جهت استفاده از تجهیزات کارآمد، ارایه خدمات نوین بانکی در طیف وسیع‌تری از بانک‌ها، بهبود زیرساخت‌های مورد نیاز بانکداری الکترونیکی و توجه به خواسته‌ها و ترجیحات مشتریان می‌تواند در افزایش سطح رضایت‌مندی مشتریان گردد.

نتیجه: عملکرد مناسب کارت‌های اعتباری در سیستم بانکی کشور نیازمند قواعد حقوقی متناسب با بانکداری بدون ربا و همچنین وجود زیرساخت‌های اقتصادی و اجتماعی است.

© تمامی حقوق انتشار این اثر، متعلق به انجمن علمی حقوق بشر اسلامی ایران می‌باشد.

www.SID.ir

Archive of SID

۱. مقدمه

اقتصاد نوین ساختاری است از مفهوم جهانی‌شدن اقتصاد و کاربری فناوری اطلاعات در حوزه‌های مختلف همچون اقتصاد و بازرگانی. تجارت الکترونیکی، بانکداری الکترونیکی و... که امروز در بخش‌های مختلفی مورد استفاده قرار گرفته است (متقی و همکاران، ۱۳۹۸، ۱۷۱).

در سیستم پرداخت‌های الکترونیکی، پول از مفهوم قابل لمس به یک مفهوم غیرقابل لمس تبادیل می‌شود. لذا با انتقال الکترونیکی پول مفهوم پول الکترونیکی مطرح گردید. و از طرفی همزمان با دوره سیستم پرداخت‌های الکترونیک ابزار دیگری نیز طراحی و ارائه گردید که بسیار کاربردی است و به کارت الکترونیکی بانکی معروف بود (بخشی[1]، ۲۰۰۶، ۲۱). کارت بانکی را نیز می‌توان همانند پول چارچوب نظام پرداخت الکترونیک دانست. کارت‌های بانکی نه تنها قابلیت کاربرد گسترده در پرداخت‌های غیرحضوری الکترونیکی را دارند بلکه در پرداخت‌های الکترونیکی در معاملات حضوری نیاز بدون استفاده از سکه و اسکناس بسیار مورد استفاده قرار می‌گیرد. دارنده کارت بانکی دارای شماره شناسایی منحصر به فردی است لذا در سیستم‌های پرداخت الکترونیکی غیرحضوری با ورود شماره شناسایی و مشخصات کارت خود امکان پرداخت وجه در قبال خرید کالا و خدمات (مشروط بر اینکه وجه قابل پرداخت با موجودی حساب یا اعتبار موجود در کارت مطابقت داشته باشد) وجود دارد (هانودین[2]، ۲۰۱۲، ۸).

کارت اعتباری کارتی است که یک نهاد پولی یا اعتباری صادر می‌کند و به دارنده آن امکان می‌دهد کالا یا خدمتی را بدون پرداخت وجه نقد و صرفاً با ارائه کارت خریداری کند سپس بهای آن را طی مدت زمان مشخصی به صادرکننده کارت بپردازد (کهزادی، ۱۳۸۰، ۲۵).

نحوه استفاده از کارت‌های اعتباری متعارف به این صورت است که بانک با تعیین سطح اعتباری مشتری اقدام به صدور کارت اعتباری برای او می‌کند و فرد می‌تواند هم از آن برداشت نقدی بنماید و هم در خرید کالاها و خدمات از آن استفاده نماید. پذیرنده کارت اسناد مربوط به خرید را به بانک فرستاده و بانک حساب دارنده کارت را بدهکار و حساب پذیرنده را بستانکار می‌کند. عملیات کارت اعتباری دارای دو مرحله است: مرحله کسب مجوز و مرحله تسویه (رواس قلعه‌جی و موسویان، ۱۳۸۳، ۱۲۹).

مرحله کسب مجوز: دارنده کارت اعتباری به فروشگاه مراجعه می‌کند و در ازای خرید کالا کارت اعتباری خود را در اختیار فروشنده (پذیرنده کارت) قرار می‌دهد. پذیرنده کارت از طریق دستگاه‌هایی مانند پایانه فروش اقدام به دریافت تأیید اصالت کارت، کفایت اعتبار و وضعیت‌های مختلف کارت اعم از مسروقه نبودن و مفقودی و مسدودی و... می‌کند. در صورت تأیید این موارد دستگاه اقدام به صدور یک کد پاسخ و یک شماره مجوز می‌کند. در این مقطع فروشنده کالا را تحویل مشتری می‌دهد و مبلغ خرید مربوطه در حساب دارنده کارت به نفع

[1] Bakhshi

[2] Hanudin

www.SID.ir

Archive of SID

پذیرنده کارت مسدود می‌گردد و از اعتبار دارنده کارت کاسته می‌شود. اما این مبلغ هنوز به حساب پذیرنده کارت منتقل نمی‌شود تا مرحله دوم اتفاق بیفتد.

مرحله تسویه: در پایان هر روز کاری پذیرنده کارت دسته مجوزهایی را که در آن روز دریافت نموده است به بانک مربوطه ارسال می‌کند و سپس بانک حساب پذیرنده کارت را بستانکار می‌کند. البته این مراحل امروزه در بعضی از فروشگاه‌ها توسط دستگاه‌های امضای دیجیتال و بدون نیاز به مراجعه به بانک انجام می‌پذیرد. سپس دارنده کارت در سررسیدی که در قرارداد تعیین شده است مبلغ استفاده‌شده را که بدهی فرد بـه بانک محسوب می‌شود، به بانک برمی‌گرداند. اگر مشتری در سررسید بدهی خود را یکجا به بانک برگرداند، بانک هیچ بهره‌ای از او دریافت نمی‌کند. چنانچه فرد در سر رسیـد قادر نباشد بـدهی خـود را برگـرداند می‌تواند با درخواستی از بانک صادرکننده تقاضای تقسیط نماید. در اینصورت بانک با افزودن بهره مشخصی به بدهی آن مبلغ را بصورت قسطی از مشتری دریافت می‌کند. اگر فرد بدهی خود را نپردازد و تقاضای تقسیط را نیز در مهلت مقرر ارائه نکند بعد از آن مجبور به پرداخت جریمه تأخیر است. بانک‌ها در ازای ارائه این خدمات به مشتریان عوایدی از آنها و گاهی پذیرندگان کارت‌ها دریافت می‌کنند.

مهترین ویژگی‌های مورد توجه در خصوص قراردادهای مربوط به کارت‌های اعتباری به شرح زیر است (موسویان، ۱۳۸۴، ۱۲).

الف: اولین موردی که در تمام این قراردادها به چشم می‌خورد و وجود دارد جریمه تأخیر است. همانطور که بیان شد گفتن این عبارت که اکثر مراجع گرفتن جریمه تأخیر در بازپرداخت وام را ربا و حرام می‌دانند دور از واقعیت نیست. از سوی دیگر از آنجا که تمام این کارت‌ها دارای سررسیدهای یک ماهه هستند لذا تعداد محدودی از افراد قادر به تسویه حساب خود در مهلت مقرر هستند و در نتیجه بیشتر آنها ناچار به تأخیر در ادای دین خود و پرداخت جریمه دیرکرد می‌شوند. این مورد از آن جهت مشکل‌ساز است که با توجه به نظرات مختلف علما نتیجه گرفته شد که اکثراً آن را از مصادیق ربا می‌داننـد و اگـر بیشتر استفاده‌کنندگان از کارت‌های ربوی ناچار به پرداخت جریمه تأخیر شوند شبهه قرض‌های ربوی پیش می‌آید. به این معنا که بانک با گرفتن جریمه تأخیر به نوعی سعی در گرفتن بهره دارد.

ب: این مورد مربوط به عدم توانایی مشتری در ادای دین خود در سررسید مقرر است که بانک با گرفتن میزان مشخصی بدهی فرد را به دوره بعد منتقل می‌کند که در آن بند اینگونه آورده شده است:

با توجه به تعریفی که از ربای نسیه صورت می‌گیرد به این صورت که اگر قرض‌گیرنده در سررسید قادر به پرداخت بدهی خود نباشد در ازای گرفتن مدت میزان مشخصی اضافه بپردازد و مقایسه آن با این بند چنین می‌توان نتیجه گرفت که بند مذکور مطابق با شرط ربای نسیه است و لذا بهتر است از قرارداد حذف شود و یا با شرط دیگری جایگزین گردد.

www.SID.ir

Archive of SID

ج: این مورد مربوط به کارت‌های اعتباری است که در قبال مسدود کردن سپرده افراد نزد بانک صادر می‌شود. این کارت اعتباری به این صورت است که مشتری موظف است به میزان پول مشخصی را نزد بانک مربوطه بصورت مسدود سپرده نماید و تا پایان تسویه حساب کارت اعتباری امکان برداشت آن برای فرد وجود ندارد. مبلغ این سپرده طی تحقیقاتی که از شعب چند بانک مختلف صورت پذیرفت میزان صد و بیست درصد مبلغ اعتبار کارت اعتباری تعیین گردیده است. این سپرده مسدود می‌تواند بصورت حساب قرض‌الحسنه و یا سپرده سرمایه‌گذاری باشد که در قرار داد با نام وثیقه (رهن) از آن نام برده شده است. اما اینکه این مبلغ مسدود شده واقعا بصورت وثیقه باشد محل تردید است.

اشفعی و شیخانی (۱۳۷۷) به بیان چگونگی کاربرد کارت‌های اعتباری در کشور پرداختند. در این کتاب تقسیم‌بندی کارت‌های بانکی از جهات چگونگی تسویه و چگونگی کاربرد و تکنولوژی مورد استفاده و از جهت ارائه خدمت ذکر شده است. سپس آثار دو نوع کارت‌های بانکی یعنی کارت‌های بدهکار و اعتباری بر روی شاخص‌های اصلی اقتصادی از جمله عرضه و تقاضای پول و مصرف و تورم مورد بررسی قرار گرفته است.

موسویان (۱۳۸۴) به بررسی کارت‌های اعتباری پرداخته است. وی ابتدا کارت‌های اعتباری متعارف را بررسی کرده و بعد از بیان جزئیات این کارت‌ها و بیان مشکل استفاده از آنها در بانکداری بدون ربا راهکارهای ارائه‌شده جهت استفاده از کارت‌های اعتباری در بانکداری اسلامی را مطرح کرده است. راهکارهای مطرح‌شده در این مقاله به این شرح است: طراحی کارت بر اساس بیع و حواله و جریمه تأخیر، قرارداد بیع و جعاله و جریمه تأخیر، قرارداد بیع نسیه و ضمانت و وکالت، خرید و فروش وکالتی، فروش وکالتی، بیع نسیه و حواله، بیع نسیه و خرید دین.

شیروی و یوسفندی (۱۳۸۸) به نقد و بررسی دستورالعمل اجرایی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران در صدور و استفاده از کارت خرید اعتباری پرداختند. در این مطالعه کاستی‌ها و نقاط ضعف و قوت این مصوبه مورد بررسی قرار گرفت.

اقدامی و غلامی (۱۳۹۵) به بررسی موانع و چالش‌های توسعه‌ای کارت‌های اعتباری در ایران با معرفی عوامل انگیزشی دارندگان کارت‌های اعتباری پرداختند. هدف اصلی این مطالعه در بخش اول بررسی وضعیت کارت‌های اعتباری در ایران و مقایسه آن با برخی از کشورهای اروپایی بوده، در بخش دوم با توجه به جامعه آماری انتخاب شده که شامل دارندگان کارت‌های اعتباری بانک‌ها در شهر تهران بوده به شناسایی عوامل انگیزشی موثر بر مالکیت کارت‌های اعتباری پرداخته (تعیین فاکتورهای چگونگی تبدیل شدن به صاحب یک کارت اعتباری)، در بخش سوم چالش‌ها و مشکلات اساسی در خصوص توسعه این کارت‌ها در کشور ایران معرفی و در نهایت جمع‌بندی پژوهش ارایه گردید. نتایج حاصل از این پژوهش در بخش اول به عدم کارآمدی و رقابت این ابزار در مقایسه با سایر کشورها اشاره داشته در بخش دوم ۵ فاکتور

www.SID.ir

Archive of SID

اساسی که استفاده‌کنندگان کارت‌های اعتباری براساس پرسشنامه به آن توجه اساسی داشته به ترتیب اولویت معرفی (راحتی و رفاه، امنیت و سهولت، اجتماعی و مدرنیزه شدن، رضایت و خرید) و در بخش پایانی موانع اساسی بر سر راه توسعه این کارت‌ها ارائه گردید.

نوآوری مطالعه حاضر نسبت به مطالعات پیشین در استفاده از رویکرد اکتشافی و تحلیل عاملی به منظور بررسی ابعاد و مولفه‌های اصلی اثرگذار بر استفاده و رضایت مشتریان از کارت‌های اعتباری در سیستم بانکی کشور بوده است.

۲. مواد و روش‌ها

این تحقیق از نوع نیمه‌تجربی بوده و در آن از رویکرد پس رویدادی استفاده گردید. دیدگاه هدف در این پژوهش از نوع پژوهش‌های کاربردی است. دیدگاه ماهیت در این تحقیق، توصیفی و ارتباط بین متغیرها به‌صورت علّی است زیرا روابط بین متغیرها را با رگرسیون و همبستگی و تحلیل عاملی بررسی گردید. همچنین در این تحقیق از استدلال استقرایی استفاده شده و نوع داده‌های تحقیق نیز کمی - کیفی است. پردازش داده‌های خام به‌وسیله نرم‌افزار اکسل استخراج شده و داده‌های تحقیق از پرسشنامه‌های توزیع شده جمع‌آوری گردیده است. همچنین تهیه و تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزارهای اکسل و لیزرل انجام شده است.

جامعه، هدف تحقیق است و منظور از عمل گردآوری داده‌ها، استخراج نتایج درباره جامعه است. به طور ساده یک جامعه آماری عبارت است از کلیه اعضای حقیقی یا فرضی، دسته‌ای از فراد، وقایع و اشیاء که محقق یافته‌های خود را به آن تعمیم می‌دهد. در این تحقیق با توجه به محدود بودن جامعه آماری در رابطه با پرسشنامه برای سال ۱۴۰۰ تحلیل آماری بصورت توصیفی صورت پذیرفته است. روش نمونه‌گیری به صورت تصادفی بوده و نمونه آماری پژوهش حاضر، ۴۰ نفر از رؤسا، معاونین و کارشناسان ارشد و کارمندان حوزه بانکداری هستند.

۳. ملاحظات اخلاقی

پژوهش حاضر اصول اخلاقی امانتداری در منابع و مراجعه به منابع را مبنای پژوهش قرار داده است.

۴. یافته‌ها

۴-۱. اطلاعات پرسشنامه‌ای

در این پژوهش ابزار گردآوری داده‌ها یک‌سری پرسشنامه استاندارد که جهت جمع‌آوری داده‌های مورد نیاز پژوهش تهیه و استفاده شد که عبارتند از:

نحوه امتیازدهی براساس طیف لیکرت بوده و از گزینه کاملاً مخالفم تا کاملاً موافقم به صورت ۱-۵ نمره تعلق می‌گیرد (جدول شماره ۱).

نحوه نمره گذاری:

این پرسشنامه شامل چهار بخش است که عبارتند از

۱) رضایتمندی از کارت‌های بانکی (۵ گویه)

۲) آشنایی با کارکردهای کارت‌های اعتباری (۵ گویه)

www.SID.ir

Archive of SID

۳) میزان انطباق کارت‌های اعتباری یا قوانین اسلامی (۵ گویه)

۴) سهولت کارت‌های اعتباری در بانکداری الکترونیک (۵ گویه)

در ادامه نتایج حاصل از تحلیل داده‌های آماری و آزمون فرضیه‌ها ارائه می‌شود. در ادامه به تحلیل آمار استنباطی پرداخته شده است. قبل از پرداختن به نتایج آمار توصیفی و استنباطی ابتدا پایایی پرسشنامه مورد نظر بررسی شده است. در این پژوهش به منظور تعیین پایایی یا اعتبار از روش اعتبار محتوا استفاده شده است (جدول شماره ۲). بر این اساس ضریب آلفای محاسبه شده برای کل پرسشنامه برابر ۰/۸۹ است. با توجه به اینکه ضرایب پایایی محاسبه‌شده از ۰/۷۰ بیشتر است، لذا می‌توان نتیجه گرفت که پرسشنامه مورد استفاده از پایایی تحقیقی لازم برخوردار می‌باشد. لازم به ذکر است جهت محاسبه قابلیت پایایی از روش آلفای کرونباخ در محیط نرم‌افزار SPSS استفاده گردیده است.

برای تأیید روایی پرسشنامه و نمونه تحقیق حاضر، از تحلیل عاملی استفاده گردید. در این روش، با استفاده از آزمون کیسر و مایر کفایت نمونه‌های آماری بررسی شده است. در حقیقت شاخص KMO، شاخصی از کفایت نمونه‌گیری است که کوچک بودن همبستگی جزیی بین متغیرها را بررسی می‌کند و از این طریق مشخص می‌سازد آیا واریانس متغیرهای تحقیق، تحت تأثیر واریانس مشترک برخی عامل‌های پنهان و اساسی است یا خیر. نتایج بدست آمده از این آزمون بیانگر این بود که میزان آماره KMO تحقیق ۳/۷۵ است که نشان از کفایت نمونه‌های تحقیق است. همچنین آزمون بارتلت، سطح معنی‌داری کم‌تر از ۰/۰۵ داشته که جمعاً، روایی تحقیق را اثبات می‌نماید. پس از تأیید روایی تحقیق، حال نوبت به تحلیل فرضیات می‌رسد.

۴-۲. بررسی نرمال بودن مشاهدات

برای بررسی نرمال بودن متغیر وابسته، از آزمون کولموگروف - اسمیرنوف استفاده گردید. نتایج حاصل از این آزمون در جدول (۳) گزارش شده است (جدول شماره ۳).

بر اساس نتایج بدست آمده مشخص می‌شود که مقدار سطح معنی‌داری گزارش‌شده بزرگتر از ۰/۰۵ است. بنابراین فرضیه صفر مبنی بر نرمال بودن توزیع مشاهدات رد نشده و مشاهدات مورد استفاده در این مطالعه دارای توزیع نرمال است.

۴-۳. بررسی ضریب همبستگی بین متغیرهای تحقیق

در ادامه در جدول زیر به بررسی همبستگی بین متغیرهای تحقیق و عوامل در نظر گرفته شده برای کارکرد کارت‌های اعتباری در سیستم بانکی کشور پرداخته شده است (جدول شماره ۴).

با توجه به جدول (۴) که مقادیر سطح معنی‌داری کمتر از ۰/۰۵ است و ضریب همبستگی پیرسون مثبت دلالت بر این دارد که فرضیه صفر مبنی بر عدم وجود همبستگی بین متغیرها در سطح اطمینان ۹۵ درصد رد شده و این امر نشان

www.SID.ir

Archive of SID

می‌دهد، که فرضیات اصلی تحقیق همگی تأیید شده‌اند و یک رابطه مثبت و معنی‌داری بین شاخص و کارکردهای کارت‌های اعتباری در سیستم بانکی کشور وجود دارد.

۴-۴. بررسی تجزیه و تحلیل عاملی

به منظور بررسی نقش کارت‌های اعتباری در سیستم بانکی کشور جهت تجزیه و تحلیل اطلاعات از تحلیل عاملی (اکتشافی و تأییدی) استفاده می‌شود. از تحلیل عاملی اکتشافی جهت شناسایی مؤلفه‌های اصلی تعیین‌کننده استفاده از کارت‌های اعتباری از تحلیل عاملی تأییدی استفاده شده است. همچنین جهت شناسایی میزان بارگذاری هرکدام از متغیرها روی مؤلفه‌های اصلی تحلیل عاملی اکتشافی به روش تحلیل مؤلفه‌های اصلی با چرخش واریماکس مورد استفاده قرار گرفته است. به منظور نشان دادن تعداد عامل‌های مورد استفاده در این تحقیق از شاخص‌های ذکر شده بر اساس تحلیل اکتشافی استفاده گردید که نتایج در نمودار (۱) گزارش شده است.

بر اساس نتایج بدست آمده تعداد ۵ فاکتور برای هر یک از شاخص‌های معرفی‌شده برای کارکرد کارت‌های اعتباری تائید گردید است. چون در بسیاری از موارد تعدادی از متغیرها به یک عامل ویژه یا حتی به تعدادی از عامل‌ها بستگی دارند، تعبیر عوامل مشکل خواهد بود. لذا روش‌هایی ابداع شده‌اند که بدون تغییر میزان‌های اشتراک، باعث تعبیر ساده‌تر عوامل می‌شوند. این روش‌ها، همان دوران عامل‌ها هستند و بر دو نوع دوران عمود و دوران مایل تقسیم می‌شوند. دوران‌های عمود استقلال میان عامل‌ها را حفظ می‌کنند، اما دوران‌های مایل استقلال عامل‌ها را از بین برده و آنها را به هم وابسته می‌کنند. این چرخش‌ها عبارتند از واریماکس (Varimax)، ایکواماکس (Equamax) و کوارتیماکس (Quartimax). چرخش واریماکس به عنوان روش استاندارد توصیه می‌شود. در این پژوهش نیز از این روش بهره گرفته شده است. جدول (۵)، گویای ویژگی‌های عامل‌های دوران یافته و میزان واریانس تبیین شده توسط هر یک از آنها، طی مراحلی است که شرح این مراحل در جدول (۵) داده شده است (جدول شماره ۵).

در نهایت با انتخاب عامل‌های مورد نظر در جدول زیر در مورد میزان اهمیت هر یک از عامل‌های معرفی شده در این تحقیق در مورد نقش کارت‌های اعتباری در سیستم بانکداری کشور پرداخته شده است (جدول شماره ۶).

نتایج جدول (۶) نشان‌دهنده این است که شاخص‌های معرفی‌شده برای کارت‌های اعتباری در سیستم بانکی کشور از قبیل رضایتمندی از کارت‌های بانکی و آشنایی با کارکردهای کارت‌های اعتباری دارای اثرات بالاتری نسبت به سایر شاخص‌های معرفی شده در این تحقیق بر کارکرد و استفاده از کارت‌های اعتباری در سیستم بانکی کشور داشته است.

در نهایت برای بررسی روابط علی و معلولی و تأثیر متغیرهای تحقیق، از معادلات ساختاری و تحلیل عاملی تأییدی استفاده می‌گردد. بطور کلی معادلات ساختاری شامل مجموعه‌ای از معادلات

www.SID.ir

Archive of SID

رگرسیون چندمتغیری است که در آن همه معادلات به گونه همزمان برازش داده می‌شود. تحلیل رگرسیون خطی چندمتغیری معمولی چندین مشخصه آماری از جمله آزمون کلی برازندگی مدل آزمون برآورد پارامترهای منفرد را اجرا کرده و همچنین ضرایب غیراستاندارد رگرسیون، خطاهای استاندارد آنها، ضرایب استاندارد شده رگرسیون و همچنین مجذور همبستگی چندمتغیری را نیز محاسبه می‌کند. نتایج حاصل از برآورد معادلات ساختاری در جدول (۷) گزارش شده است (جدول شماره ۷).

نتایج جدول (۷) درمورد معادلات ساختاری بکار رفته در تحلیل داده‌های کارکرد کارت‌های اعتباری در سیستم بانکداری کشور نشان می‌دهد که ضریب برآورد شده بیانگر تأثیر بالای شاخص رضایتمندی از کارت‌های بانکی و آشنایی با کارکردهای کارت‌های اعتباری در کارکرد و استفاده از کارت‌های اعتباری در سیستم بانکی کشور است. در مدل‌های برازش شده آماره t و سطح معنی‌داری بیانگر این است که ضرایب برآورد شده اختلاف معنی‌داری از صفر دارند و آماره ضریب تعیین مدل بیانگر قدرت نسبتاً مناسب توضیح‌دهندگی مدل و آماره F نیز بیانگر معنی‌داری رگرسیون برازش شده است.

۵. بحث

با توجه به هدف مورد بررسی در این مطالعه بررسی نقش و عملکرد کارت‌های اعتباری در بانکداری بدون ربا در ایران بود با استفاده از تحلیل اقتصادسنجی و آماری نقش این کارت‌های اعتباری بانکی بر رضایت و کارکرد آن بر نظام بانکی ارزیابی شد. شواهد بدست آمده تائیدکننده این موضوع بود که مهمترین مولفه در رضایت مشتریان در استفاده از کارت‌های اعتباری وجود زیرساخت‌های بانکی جهت بهره‌برداری از این مزیت است.

۶. نتیجه

کارت‌های اعتباری مورد استفاده در سیستم بانکی در کنار ضوابط و کارکردهای نوین آن باید متکی به ضوابطی اسلامی و استانداردهای بین‌المللی باشند. البته لازم به ذکر است که بهره‌برداری از ابزارهای نوین و روش‌های پیشرفته در اقتصاد و بانکداری اسلامی یک موضوع جدید نیست و متفکران اسلامی همواره ملزم به مطالعه به منظور اکتشاف و اختراع و ابداعات جدید هستند. در حال حاضر علاوه بر وجود مشکلات مخابراتی، نبود قوانین حقوقی مدون، مانع گسترش مطمئن بانکداری الکترونیک و کارت‌های اعتباری است. سیستم‌های بانکداری در سراسر دنیا همواره به دنبال ارائه شیوه‌ها و ابزارهای نوین جهت ارائه خدمات به مشتریان خود هستند.

نتایج بدست آمده از این تحقیق بیانگر تأثیر بالای شاخص رضایتمندی از کارت‌های بانکی و آشنایی با کارکردهای کارت‌های اعتباری در کارکرد و استفاده از کارت‌های اعتباری در سیستم بانکی کشور است. تمام بانک‌ها و موسسات به دنبال جذب مشتری و افزایش رضایت‌مندی او هستند، این مسأله به خصوص در بانک‌ها که در ارتباط

www.SID.ir

Archive of SID

دائم با مشتریان هستند اهمیت ویژه‌ای دارد و از طرفی رقابت در بین بانک‌ها و مؤسسات قرض‌الحسنه و سایر اشکال جذب منابع پولی رو به افزایش است، لذا ایجاد مزیت رقابتی برای بقای بانک‌ها لازم و ضروری به نظر می‌رسد. خدمات نوین بانکی که ارتباط بسیار نزدیکی با تکنولوژی اطلاعات و ارتباطات دارد از جمله عوامل بسیار مهم در ایجاد مزیت رقابتی برای بانک‌ها و جذب مشتریان و رضایتمندی آنها است. منظور از خدمات نوین بانکی که در این تحقیق مورد توجه قرار گرفته است اشکالی از بانکداری الکترونیکی است که با هدف جذب و رضایت مشتریان در بانک‌های مختلف ارایه می‌شود. از آنجا که نتایج این مطالعه نشان داد تلاش بانک در جهت استفاده از تجهیزات کارآمد، ارایه خدمات نوین بانکی در طیف وسیع‌تری از بانک‌ها، بهبود زیرساخت‌های مورد نیاز بانکداری الکترونیکی و توجه به خواسته‌ها و ترجیحات مشتریان می‌تواند در افزایش سطح رضایت‌مندی مشتریان و جذب مشتریان بیشتر و استفاده بیشتر از کارت‌های اعتباری واقع گردد. دستاوردهای این مطالعه با نتایج بدست آمده از پژوهش رواس قلعه‌جی و موسویان (۱۳۸۳)، موسویان (۱۳۸۹) و اقدامی و غلامی (۱۳۹۵) همخوانی داشته است.

براساس نتایج حاصله از این تحقیق پیشنهاد می‌گردد در هر بانکی گروهی از کارشناسان و پژوهشگران مأموریت یابند تا به بررسی نتایج و هزینه - فایده ارائه و یا گسترش خدمات نوین پرداخته و قبل از ارائه اینگونه خدمات به جامعه از تنگناها و موانع آنها مطلع شده و درصدد رفع آنها برآمده تا ضمن ارائه خدمات مطلوب با افزایش مشتریان خود، سودآوری خود را افزایش دهند. با توجه به نتایج تحقیق حاضر بخشی از سودآوری بانک‌ها در گرو گسترش خدمات بانکداری الکترونیکی و مهم‌تر از آن افزایش استفاده از این ابزارها توسط مردم است لذا بانک‌ها می‌توانند جهت افزایش سودآوری خود برخی از مشکلات و موانعی که در فوق به آنها اشاره گردید را با انجام اصلاحات و رایزنی‌ها با مسئولان کشور از بین بردارند و زمینه ایجاد رغبت در بین مشتریان به استفاده از این‌گونه خدمات را افزایش دهند.

۷. سهم نویسندگان

تمامی نویسندگان در تهیه و تدوین پژوهش حاضر مشارکت داشته‌اند.

۸. تضاد منافع

در این پژوهش هیچگونه تضاد منافعی وجود ندارد.

www.SID.ir

Archive of SID

جدول (۱): نحوه امتیازدهی پرسشنامه براساس طیف لیکرت

ردیف	گویه‌ها	کاملاً مخالفم	مخالفم	نظری ندارم	موافقم	کاملاً موافقم

جدول (۲): آماره محاسبه پایایی پرسشنامه

ردیف	گویه‌های پرسشنامه	آلفای کرونباخ
۱	رضایتمندی از کارت‌های بانکی	۰/۹۱
۲	آشنایی با کارکردهای کارت‌های اعتباری	۰/۹۰
۳	میزان انطباق کارت‌های اعتباری یا قوانین اسلامی	۰/۹۵
۴	سهولت کارت‌های اعتباری در بانکداری الکترونیک	۰/۸۷
۵	کل پرسشنامه	۰/۸۹

منبع: نتایج بدست آمده از تحقیق

جدول (۳): نتایج آزمون کولموگروف-اسمیرنوف

معیارها	آماره آزمون	سطح معنی‌داری
نتایج	۱/۳۱۸	۰/۵۴۲

منبع: نتایج بدست آمده از تحقیق

www.SID.ir

Archive of SID

جدول (۴): ضریب همبستگی پیرسون برای شاخص‌های تحقیق

	رضایتمندی از کارت‌های بانکی	آشنایی با کارکردهای کارت-های اعتباری	میزان انطباق کارت-های اعتباری یا قوانین اسلامی	سهولت کارت‌های اعتباری در بانکداری الکترونیک
رضایتمندی از کارت‌های بانکی	۱	-	-	-
آشنایی با کارکردهای کارت‌های اعتباری	۰/۷۵۱ (۰/۰۰)	۱	-	-
میزان انطباق کارت‌های اعتباری یا قوانین اسلامی	۰/۶۵۲ (۰/۰۰)	۰/۵۷۸ (۰/۰۰)	۱	-
سهولت کارت‌های اعتباری در بانکداری الکترونیک	۰/۶۱۴ (۰/۰۰)	۰/۷۱۵ (۰/۰۰)	۰/۷۳۹ (۰/۰۰)	۱

منبع: نتایج بدست آمده از تحقیق

www.SID.ir

Archive of SID

جدول (۵): مقایسه نتایج تجزیه و تحلیل عاملی

عامل	Extraction Sums of Squared Loadings			Roation Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
رضایتمندی از کارت‌های بانکی	۷/۵۲۳	۳۷/۶۱۳	۳۷/۶۱۳	۵/۸۷۵	۲۹/۳۷۶	۲۹/۳۷۶
آشنایی با کارکردهای کارت-های اعتباری	۴/۵۸۷	۲۲/۹۳۵	۶۰/۵۲۴	۴/۸۹۸	۲۴/۴۸۹	۵۳/۸۶۵
میزان انطباق کارت‌های اعتباری یا قوانین اسلامی	۳/۶۹۲	۱۸/۴۵۸	۷۹/۰۰۷	۳/۹۴۱	۱۹/۷۰۴	۷۳/۵۶۹
سهولت کارت‌های اعتباری در بانکداری الکترونیک	۱/۹۲۴	۹/۶۲۲	۸۸/۹۲۸	۳/۰۱۲	۱۵/۰۵۹	۸۸/۶۲۸

آماره KMO	**آماره MSA**	**متغیرهای باقیمانده در مدل به ترتیب MSA**				**تعداد عامل**	**کل واریانس تبیین شده**
۰,۸۹۴	شاخص	رضایتمندی از کارت های بانکی	آشنایی با کارکردهای کارت های اعتباری	میزان انطباق کارت های اعتباری یا قوانین اسلامی	سهولت کارت های اعتباری در بانکداری الکترونیک	۴	۱۲,۳۵
	MSA	۲۹,۳۷	۵۳,۸۶	۷۳,۵۶	۸۸,۶۲		

منبع: نتایج بدست آمده از تحقیق

www.SID.ir

Archive of SID

جدول (۶): ضریب عامل‌ها در نقش کارت‌های اعتباری در سیستم بانکی کشور

عامل	۱	۲	۳	۴
رضایتمندی از کارت‌های بانکی	۰/۷۶۱	۰/۶۳۰	۰/۱۴۷	۰/۰۴۸
آشنایی با کارکردهای کارت‌های اعتباری	۰/۴۷۲	۰/۳۸۴	۰/۷۹۳	۰/۰۱۷
میزان انطباق کارت‌های اعتباری یا قوانین اسلامی	۰/۲۵۵	۰/۴۵۰	۰/۳۵۳	۰/۷۷۹
سهولت کارت‌های اعتباری در بانکداری الکترونیک	۰/۳۶۵	۰/۵۰۳	۰/۴۷۴	۰/۶۲۴

منبع: نتایج بدست آمده از تحقیق

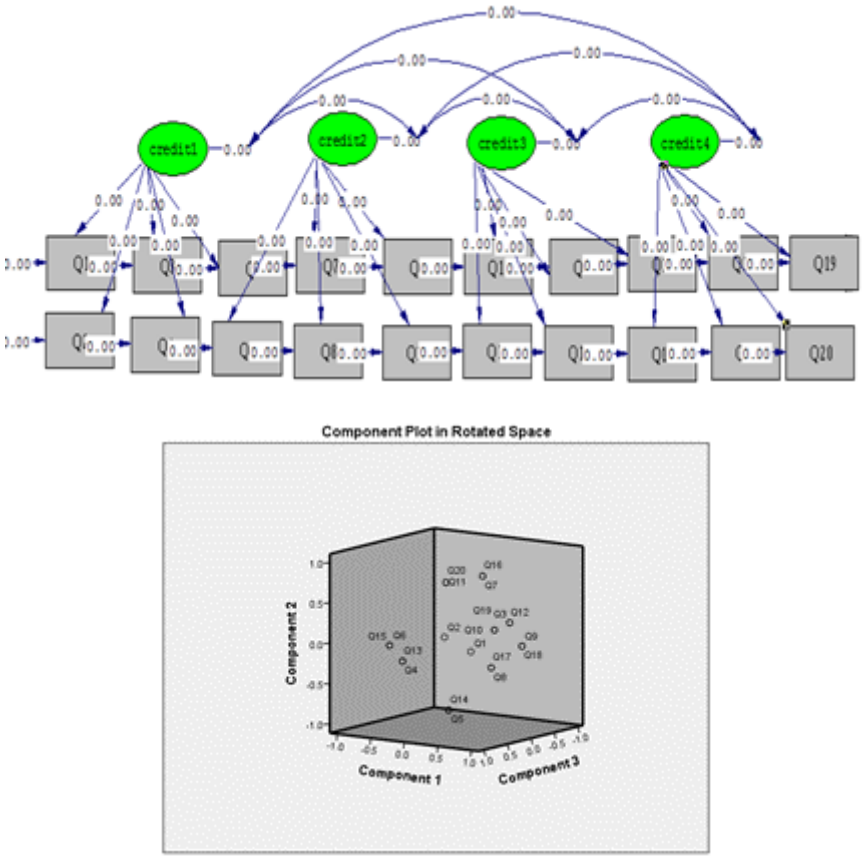
جدول (۷): مقادیر بدست آماده در مدل ساختاری

متغیر مستقل	متغیر وابسته	ضریب **β**	مقدار سطح معنی داری
رضایتمندی از کارت‌های بانکی	استفاده و کارکرد کارت-های اعتباری در سیستم بانکی کشور	۰/۸۹۳	۰/۰۰۰
آشنایی با کارکردهای کارت‌های اعتباری		۰/۷۴۹	۰/۰۰۰
میزان انطباق کارت‌های اعتباری یا قوانین اسلامی		۰/۵۵۲	۰/۰۰۰
سهولت کارت‌های اعتباری در بانکداری الکترونیک		۰/۴۸۰	۰/۰۰۰

منبع: نتایج بدست آمده از تحقیق

www.SID.ir

Archive of SID

نمودار (۱): تعداد اجزا و فاکتورهای مورد استفاده در تحقیق

منبع: نتایج بدست آمده از تحقیق

www.SID.ir

Archive of SID

منابع

- اشفعی، محمدصادق، شیخانی، سعید، «کارت‌های بانکی و چگونگی کاربرد آن در جمهوری اسلامی ایران»، پژوهشکده پولی و بانکی، ۱۳۷۷.

- اقدامی، علیرضا، غلامی، احسان، «موانع و چالش‌های توسعه‌ای کارت‌های اعتباری در ایران با معرفی عوامل انگیزشی دارندگان کارت‌های اعتباری»، نشریه اقتصاد و بانکداری اسلامی، شماره پنج، ۱۳۹۵.

- رواس قلعه‌جی، محمد، موسویان، سید عباس، «کارت‌های اعتباری در پرتو فقه و شریعت»، اقتصاد اسلامی، شماره چهار، ۱۳۸۳.

- کهزادی، نوروز، «بانکداری الکترونیک؛ پیش‌نیازها، محدودیت‌ها و روش‌های پیاده‌سازی آن در ایران (قسمت اول)»، پیک توسعه، شماره بیست و هفت، ۱۳۸۰.

- متقی، پیمان، ملکی، محمدحسن، عاشقی اسکوئی، هوشنگ، شریفی، فاطمه، صادقی، سید رسول، «مدلی برای فراوانی استفاده از خدمات بانکداری همراه»، تحقیقات بازاریابی نوین، شماره نه، ۱۳۹۸.

- موسویان، سید عباس، بانکداری اسلامی، تهران، موسسه عالی بانکداری، ۱۳۸۹.

- موسویان، سید عباس، «بررسی فقهی ـ حقوقی قوانین مربوط به جریمه و خسارت تأخیر تأدیه در ایران»، حقوق اسلامی، شماره یک، ۱۳۸۴.

منابع لاتین

- Bakhshi, A.M., Developing a financial model for Islamic credit card for the UK, Dissertation submitted in partial fulfillment for the degree of MSc in International Banking & Finance, University of Salford, 2006.

- Hanudin, A., Explaining intention to use the Islamic credit card: an extension of the TRA model, Labuan School of International Business and Finance, Universiti Malaysia Sabah, IIUM Institute of Islamic Banking and Finance, International Islamic University Malaysia, 2012.

www.SID.ir